

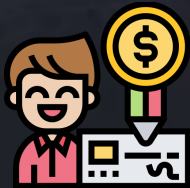
หลักพื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายลักษณะ บัญชีเดินสะพัดและกฎหมายลักษณะตัวเงิน

การทำความเข้าใจของผู้เริ่มต้นศึกษาจึงควรทราบถึงหลักพื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายลักษณะดังกล่าวที่สำคัญๆ บางประการเสียก่อน ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้สามารถทำความเข้าใจบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้สะดวกขึ้น โดยสามารถจำแนกสาระสำคัญของพื้นฐานที่ควรทราบได้ดังต่อไปนี้



๑. ความสำคัญของกฎหมายลักษณะบัญชีเดินสะพัดและกฎหมายลักษณะตัวเงิน

การประกอบธุรกรรม ระหว่างบุคคลทางธุรกิจใดๆ ก็ตาม คู่สัญญาทางธุรกิจอาจมีข้อตกลงยอมให้นำระบบ “บัญชีเดินสะพัด” และระบบ “ตัวเงิน” เข้ามาใช้มีบทบาทบังคับใช้ระหว่างคู่สัญญาในทางธุรกิจได้



๒. ลักษณะพิเศษของบัญชีเดินสะพัดและตัวเงิน



๒.๑ ลักษณะพิเศษเฉพาะของบัญชีเดินสะพัด



บัญชีเดินสะพัดเป็นสัญญาซึ่งก่อให้เกิดภาระหนี้ต่อกันระหว่างคู่สัญญาได้ **ข้อสำคัญ** คือ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำ “บัญชีเดินสะพัด” (Current Account) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้มีการกำหนดถึงสิ่งที่คู่สัญญาต้องพึงปฏิบัติเอาไว้ด้วย เช่น ต้องมีการจัดทำบัญชีหนี้, ต้องมีการหักทอนบัญชีเป็นคราวๆ เป็นต้น



๒.๒ ลักษณะพิเศษเฉพาะของตัวเงิน



กฎหมายลักษณะตัวเงินได้มีการกำหนดถึงวิธีปฏิบัติอันเป็นเงื่อนไขพิเศษเฉพาะแยกออกมาต่างหากจากหลักกฎหมายพาณิชย์ลักษณะอื่นๆ บางประการ เช่น ถ้าบุคคลใดเขียนตัวอักษรไม่ได้ แต่จะต้องทำกิจการซึ่งกฎหมายบังคับให้ต้องลงลายมือชื่อของบุคคลนั้นด้วย ปกติเมื่อพิจารณาจากป.พ.พ.บรรพ ๑ หลักทั่วไป ลักษณะ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป จะเห็นว่า ลายพิมพ์นิ้วมือที่ทำลงในเอกสารแทนการลงลายมือชื่อ หากมีพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้สองคนแล้วย่อมถือเสมือนกับลงลายมือชื่อบุคคลนั้นได้ตามป.พ.พ.มาตรา ๙ วรรคสอง แต่ถ้าเป็นเรื่องของตัวเงินแล้วสำหรับลายพิมพ์นิ้วมือ แม้ว่าจะมีพยานลงชื่อรับรองก็ทำให้ผลเป็นลงลายมือชื่อในตัวเงินนั้นไม่ตามป.พ.พ.มาตรา ๙๐๐ วรรคสอง





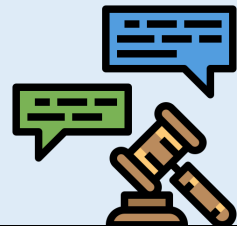
๓. ความสัมพันธ์ระหว่าง “มูลแห่งหนี้” กับ “สัญญาบัญชีเดินสะพัด” และ “ตัวเงิน”



หลักทั่วไป

มีอยู่ว่า การเกิดหนี้ขึ้นระหว่างบุคคลนั้นต้องอิงกับตัว “มูลแห่งหนี้” เสมอซึ่งในเรื่อง “มูลแห่งหนี้” นั้นมีความหมายอย่างเดียวกันกับคำว่า “บ่อเกิดแห่งหนี้” อันได้แก่

- ๑.นิติกรรมสัญญา
- ๒.ละเมิด
- ๓.จัดการงานนอกสั่ง
- ๔.ลาภมิควรได้
- ๕.บทบัญญัติของกฎหมาย



ประเด็นสำคัญ

เนื่องจาก “มูลแห่งหนี้” เป็นตัวทำหน้าที่ให้เกิดอำนาจบังคับชำระหนี้ตามกฎหมายแก่ผู้เป็น “เจ้าหนี้” ดังที่ ป.พ.พ. มาตรา ๑๙๔ บัญญัติว่า “ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิ จะเรียกให้ ลูกหนี้ชำระหนี้ได้...” ประกอบกับ ป.พ.พ.มาตรา ๒๑๓ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “ถ้าลูกหนี้ละเลยเสีย ไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้...” ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาวิชานี้จึงควรพิจารณาให้ได้เสียก่อนตั้งแต่เริ่มแรกว่า (ก) “สัญญาบัญชีเดินสะพัด” เป็น “มูลแห่งหนี้” ได้หรือไม่ และ (ข) “ตัวเงิน” เป็น “มูลแห่งหนี้” ได้หรือไม่ โดยแยกพิจารณาสาระสำคัญได้ดังนี้



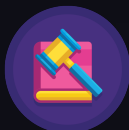
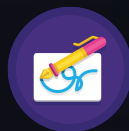
๓.๑ สัญญาบัญชีเดินสะพัดเป็นมูลแห่งหนี้ได้

เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับหลักกฎหมายเรื่องหนี้แล้ว จะพบว่า “สัญญาบัญชีเดินสะพัด” ย่อมเป็นมูลแห่งหนี้ อันเป็นเหตุให้เกิดสิทธิเรียกร้องขึ้นระหว่างบุคคลได้โดย จัดอยู่ในประเภท “นิติกรรมสัญญา”



๓.๒ ตัวเงินเป็นมูลแห่งหนี้ไม่ได้

ตัวเงินมิใช่บ่อเกิดแห่งหนี้ ตัวเงินคงเป็นแต่เพียง เครื่องมือยืนยันความมีอยู่ของมูลแห่งหนี้ตามกฎหมายที่อยู่ในรูปแบบของหนังสือตราสารซึ่งมีกฎหมายรับรองคุ้มครอง บังคับตามสิทธิของบุคคลที่มีส่วนได้เสียเท่านั้น





ข้อสังเกตเพิ่มเติม : ประเด็นอายุความ



ในการดำเนินคดีแพ่งปัญหาเรื่องสิทธิเรียกร้องขาดอายุความหรือไม่ เป็นปัญหาข้อกฎหมายแต่มีไขข้อกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน หากคู่ความฝ่ายใดมิได้อ้างเรื่องอายุความเอาไว้ด้วย แม้ศาลที่พิจารณาคดีเรื่องนั้นจะพบว่าคดีโจทก์ขาดอายุความก็ตาม ศาลก็ไม่อาจยกปัญหาเรื่องอายุความขึ้นวินิจฉัยแล้วพิพากษาได้เองเพราะต้องห้ามตามป.วิ.พ.มาตรา ๑๔๒ หรือในกรณีที่จำเลย(ลูกหนี้) มิได้อ้างเรื่องอายุความไว้ในคำให้การของตน ศาลก็จะอ้างเอาอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องไม่ได้เพราะต้องห้ามตาม ป.พ.พ.มาตรา ๑๙๓/๒๙





๔. บทบาทสำคัญของตัวเงินที่มีต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพอื่นและลักษณะอื่น



๔.๑ ตัวเงินกับป.พ.พ.บรรพ ๒ หนี

๔.๑.๑ ป.พ.พ.บรรพ ๒ หมวด ๕ ความระงับหนี ส่วนที่ ๑ การชำระหนี

หลัก ป.พ.พ.มาตรา ๓๒๑ วรรคสาม เป็นกรณีที่ถูกหนีใช้วิธีการชำระหนีด้วยการ

(ก) ออกตัวเงิน หรือ

(ข) โอนตัวเงิน หรือ

(ค) สลากหลังตัวเงิน (รวมถึงใบประทวนสินค้าด้วย)



ผลทางกฎหมาย

คือ หนีนั้นจะระงับสิ้นไปต่อเมื่อตัวเงินหรือใบประทวนสินค้าได้ใช้เงินแล้ว



ข้อสังเกต

สำหรับ “ใบประทวนสินค้า” จัดเป็นตราสารเปลี่ยนมือชนิดหนึ่งอันมีลักษณะทำนองเดียวกันกับตัวเงิน กล่าวคือผู้ที่ออกใบประทวนสินค้า ได้แก่ นายคลังสินค้าโดยจะออกให้แก่ผู้ฝากสินค้าเพื่อเป็นหลักฐานว่าได้มีการทำสัญญาเก็บของในคลังสินค้าซึ่ง “ใบประทวนสินค้า” ดังกล่าวนี้อาจนำมาสลักหลังจำหน่ายสินค้าที่ฝากไว้โดยเพียงแต่ส่งมอบตัว “ใบประทวนสินค้า” ให้แก่ผู้รับจำหน่ายเอาไว้โดยไม่ต้องส่งมอบสินค้าก็ได้



ข้อสังเกต

การชำระหนีด้วยตัวเงินตามป.พ.พ.มาตรา ๓๒๑ วรรคสามนี้ จะเห็นได้ว่า ไม่ใช่การแปลงหนีใหม่ตามป.พ.พ.มาตรา ๓๔๙



๔.๑.๒ ป.พ.พ.บรรพ ๒ หมวด ๕ ความระงับหนี้ ส่วนที่ ๕ หนี้เคลื่อนกลิ้งกัน



หลัก ป.พ.พ.มาตรา ๓๕๓ เป็นกรณีหนี้เคลื่อนกลิ้งกัน โดยมีสาระสำคัญ คือ



- (๑) ถ้าสิทธิและความรับผิดชอบในหนี้รายใด
- (๒) ตกอยู่กับบุคคลคนเดียวกัน



ผลทางกฎหมาย

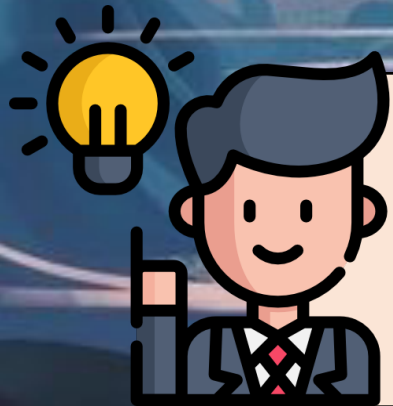
คือ หนี้รายนั้นเป็นอันระงับสิ้นไป

ข้อยกเว้น

เว้นแต่ (ก) เมื่อหนี้นั้นตกไปอยู่ในบังคับแห่งสิทธิของบุคคลภายนอก หรือ
(ข) เมื่อสลักหลักตัวเงินกลับคืนตามความในมาตรา ๙๑๗ วรรค ๓



ส่วนกฎหมายลักษณะตัวเงินตามป.พ.พ.มาตรา ๙๑๗ วรรคสามนั้นมี **หลักสำคัญ** อยู่ว่า ตัวเงินจะสลักหลังให้แก่ผู้จ่าย หรือสลักหลังให้แก่ผู้ส่งจ่าย หรือสลักหลังให้แก่คู่สัญญาฝ่ายใดแห่งตัวเงินนั้นก็ได้นั้น โดยสภาพแล้วจึงกล่าวได้ว่าตัวเงินย่อมมีการเปลี่ยนมือไปเรื่อยๆจนกระทั่งตัวเงินฉบับเดียวกันนั้นอาจกลับมาอยู่ในความครอบครองของผู้จ่าย หรือผู้ส่งจ่าย หรือคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ตลอดเวลา นั่นเอง



สำหรับหลักหนี้เคลื่อนกลิ้งกันนั้น มีอยู่ว่า เมื่อใดก็ตามที่สถานะความเป็น “เจ้าหนี้” และ สถานะความเป็น “ลูกหนี้” ตกอยู่ที่บุคคลคนเดียวกันเสียแล้ว หนี้เป็นอันระงับสิ้นไป **ข้อสำคัญ** คือ การเข้าสู่ระบบหนี้เคลื่อนกลิ้งกันตามป.พ.พ.มาตรา ๓๕๓ นอกจากจะทำให้หนี้ประธานเป็นระงับสิ้นไปแล้วยังทำให้การประกันทั้งหลาย เช่น **ค้ำประกัน จำนอง จำนำ** ซึ่งเป็นหนืออุปกรณ์ย่อมระงับไปด้วย





ตัวอย่าง กฎหมายลักษณะตัวเงินนั้นมีหลักอยู่ว่า “เช็คระบุชื่อผู้รับเงิน” ถือว่าเป็นตัวเงินประเภทหนึ่งตามป.พ.พ.มาตรา ๘๘๘ และยอมโอนให้กันได้ด้วยสลักหลังและส่งมอบตามป.พ.พ.มาตรา ๘๑๗ วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา ๘๘๘ วรรคหนึ่ง ดังนั้น หากข้อเท็จจริงปรากฏว่า

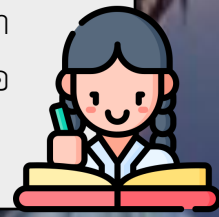


Answer
Question

ปัญหา

ในกรณีของนายดำตามตัวอย่างนี้ จะถือว่าเป็นกรณีหนี้เคลื่อนกลืนกันตามป.พ.พ.มาตรา ๓๕๓ หรือไม่

(๑) นายดำออกเช็คระบุชื่อนายแดงเป็นผู้รับเงิน ๑ ฉบับและส่งมอบให้แก่ นายแดง จะเห็นว่า ณ ขั้นตอนนี้ กฎหมายลักษณะตัวเงินเรียกนายดำว่า “ผู้สั่งจ่าย” และเรียกนายแดงว่า “ผู้ทรง”
 (๒) ต่อมานายแดงสลักเช็คฉบับดังกล่าวและส่งมอบให้แก่ นายขาว จะเห็นว่า ณ ขั้นตอนนี้ กฎหมายลักษณะตัวเงินเรียกนายแดงว่า “ผู้สลักหลัง” และเรียก นายขาวว่า “ผู้ทรง”
 (๓) หากนายขาวสลักเช็คฉบับดังกล่าวต่อไปอีกและส่งมอบให้แก่ นายดำ จะเห็นว่า ณ ขั้นตอนนี้ กฎหมายลักษณะตัวเงินเรียกนายดำได้ ๒ สถานะ คือ “ผู้สั่งจ่าย” และ “ผู้ทรง”



คำตอบ

ไม่ถือว่าเป็นกรณีหนี้เคลื่อนกลืนกันตามป.พ.พ.มาตรา ๓๕๓ ทั้งนี้ เนื่องจากป.พ.พ.มาตรา ๓๕๓ ตอนที่ ๒ ได้บัญญัติว่า “เว้นแต่...เมื่อ สลักหลังตัวเงินกลับคืนตามความในมาตรา ๘๑๗ วรรค ๓” ดังนั้น แม้เช็คที่นายดำ เป็น “ผู้สั่งจ่าย” นั้นจะกลับคืนมาหานายดำ โดยปรากฏข้อเท็จจริงว่า นายดำมี ๒ สถานะ อันได้แก่ สถานะที่ ๑ นายดำเป็น “ผู้สั่งจ่าย” และ สถานะที่ ๒ คือ นายดำเป็น “ผู้ทรง” ควบคู่อยู่ที่บุคคลคนเดียวกันแล้วก็ตาม หนี้ตามเช็คดังกล่าว ก็ยังไม่ระงับเพราะเหตุหนี้เคลื่อนกลืนกัน

ผลทางกฎหมาย

คือ นายดำยอมสลักเช็คฉบับดังกล่าวและส่งมอบให้แก่ ผู้ใดอีกก็ได้

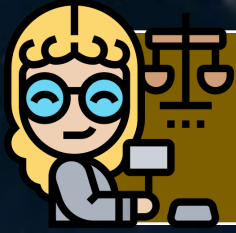


อาจารย์ธนวัฒน์ พิสิฐจินดา
ผู้สอนวิชากฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ข้อสังเกต

เหตุผลที่ ป.พ.พ.มาตรา ๓๕๓ บัญญัติยกเว้นกรณีของป.พ.พ. มาตรา ๘๑๗ วรรค ๓ เอาไว้ เนื่องจากว่าคณะกรรมการร่าง ป.พ.พ.มาตรา ๓๕๓ ของไทย มีความเห็นว่า ไม่ควรใช้หลักกฎหมายเรื่องหนี้เคลื่อนกลืนกันกับการโอนตัวเงิน เพราะการโอนตัวเงินต่างจากการโอนหนี้ธรรมดา กฎหมายตัวเงิน เป็นกฎหมายพิเศษและตัวเงินเป็นเอกสารซึ่งทรงไว้ซึ่งสิทธิในเอกสารนั้นเอง





๔.๒ ตัวเงินกับป.พ.พ.บรรพ ๓ เอกเทศสัญญา
ลักษณะ ๙ ยืม หมวด ๒ ยืมใช้สิ้นเปลือง

หลักทั่วไป

แม้การกู้ยืมเงินนั้น ถ้าปรากฏว่า “ผู้ยืม” (ลูกหนี้) ผิดนัดชำระหนี้ “ผู้ให้ยืม” (เจ้าหนี้) ย่อมจะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับ “ผู้ยืม” (ลูกหนี้) ชำระหนี้ตามป.พ.พ.มาตรา ๒๑๓ วรรคหนึ่งได้ก็ตาม แต่การจะใช้สิทธิ ร้องขอต่อศาลดังกล่าวได้นั้น “ผู้ให้ยืม” (เจ้าหนี้) จำต้องมีพยานเอกสารที่กฎหมาย ต้องการให้นำมาแสดงด้วยซึ่งก็คือ “หลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือ ชื่อผู้ยืม”ตามป.พ.พ.มาตรา ๖๕๓ วรรคหนึ่ง นั่นเอง

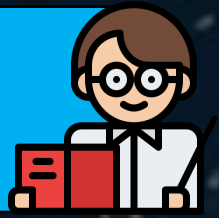


Answer

Question

ปัญหา

ตัวเงินจะเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมตาม ป.พ.พ. มาตรา ๖๕๓ วรรคหนึ่งได้หรือไม่



คำตอบ

หากพิจารณาถ้อยคำในตัวบทของป.พ.พ.มาตรา ๖๕๓ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “...ถ้ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใด อย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ..” จะพบว่า ตัวเงินนั้นย่อมอาจอยู่ในสภาพ ที่เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมตามนัยของป.พ.พ.มาตรา ๖๕๓ วรรคหนึ่งดังกล่าวได้ ถ้าหากบนตัวตัวเงินนั้นมีข้อความอันเข้าองค์ประกอบของการกู้ยืมปรากฏอยู่ด้วย แต่ถ้าไม่มีข้อความอ้างถึงการกู้ยืมปรากฏอยู่เลย ในกรณีเช่นนี้ตัวเงิน (เช็ค) ดังกล่าว ย่อมไม่อาจเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมตามนัยป.พ.พ.มาตรา ๖๕๓ วรรคหนึ่งได้



ข้อสังเกต



นอกจากนี้ ตัวเงินยังอาจเป็นเอกสารที่ถูกนำมาใช้ประกอบ กับเอกสารอื่นแล้วส่งผลให้เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมตาม ป.พ.พ.มาตรา ๖๕๓ ได้ด้วย

